

УДК 340.142

Овчаренко Анастасія Сергіївна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Ovcharenko Anastasiia

*PhD in Law, Assistant Professor of the Department of Financial Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Іржавська Вероніка Євгенівна

студентка факультету юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Irzhavska Veronika

Student of the Faculty of Justice

Yaroslav Mudryi National Law University

**ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩИХ ОСІБ В УКРАЇНІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**ON CERTAIN ISSUES OF STRENGTHENING FINANCIAL
MONITORING OF POLITICALLY EXPOSED PERSONS IN UKRAINE
UNDER MARTIAL LAW**

Анотація. В статті аналізуються різні підходи до визначення поняття «фінансовий моніторинг». Авторами звертається увага на зміни до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" щодо політично значущих осіб від 17.10.2023 [2]. Це стосується фінансового моніторингу політично значущих осіб та посилення відповідальності суб'єктів

первинного фінансового моніторингу за необґрунтовану відмову клієнтам під час проведення фінансових операцій. Наразі це питання є актуальним, адже посилення фінансового моніторингу є важливим заходом для боротьби з різними видами фінансової злочинності й забезпечення безпеки фінансової системи.

Особливого резонансу у суспільстві викликали зміни у законодавстві щодо посилення фінансового моніторингу політично значущих осіб та осіб, пов'язаних з політично значущими особами, посиленої перевірки з боку суб'єкта первинного фінансового моніторингу, встановлення високих рівнів ризику щодо державних службовців.

Досліджено Рекомендації «Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення» Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering, далі-FATF), де визначені вимоги щодо політики фінансового моніторингу. Окрім цього, звертається увага на директиви, спрямовані на боротьбу з легалізацією незаконних доходів у державах-членах ЄС.

Проаналізувавши нормотворчі та практичні аспекти нововведень, були вироблені зазначені в статті рекомендації щодо шляхів розв'язання окремих проблем фінансового моніторингу чи покращення їх стану.

Ключові слова: *фінансовий моніторинг, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, фінансові операції, фінансові послуги, запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, банк, політично значущі особи, суб'єкти первинного фінансового моніторингу.*

Summary. *The article analyzes various approaches to the definition of the concept of "financial monitoring". The authors draw attention to the amendments to the Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On*

Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds of Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction" regarding politically exposed persons" of 17.10.2023 [2]. This concerns financial monitoring of politically exposed persons and strengthening the responsibility of primary financial monitoring entities for unjustified refusal to clients during financial transactions. This issue is currently relevant, as strengthening financial monitoring is an important measure to combat various types of financial crime and ensure the security of the financial system. The proceeds of crime should not be legalized. Persons conducting such financial transactions violate the law and general moral standards.

The changes in the legislation on strengthening the financial monitoring of politically exposed persons and persons associated with politically exposed persons, enhanced verification by the primary financial monitoring entity, and the establishment of high risk levels for civil servants caused a particular resonance in society.

The author analyzes the Recommendations "International Standards for Combating Money Laundering, Terrorist Financing and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction" of the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), which defines the requirements for financial monitoring policy. In addition, attention is drawn to directives aimed at combating money laundering in EU member states.

Having analyzed the regulatory and practical aspects of the innovations, the author has developed the recommendations outlined in the article on how to solve certain financial monitoring problems or improve their state.

Key words: *financial monitoring, primary financial monitoring entity, financial transactions, financial services, prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, bank, politically exposed persons, primary financial monitoring entities.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Останнім часом посилення відповідальності у сфері протидії відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом стало загальноєвропейським трендом в рамках політики глобалізації та євроінтеграції. Тому 17 жовтня Верховна Рада прийняла у другому читанні законопроект №9296-д(далі –зміни до Закону від 17.10.23), яким посилила фінансовий моніторинг політично значущих осіб (Politically Exposed Persons, далі - PEPs). Зазначені зміни потребують уваги та дослідження, враховуючи необхідність посилення фінансового моніторингу в умовах воєнного стану в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядається різні аспекти даної проблеми і на які спирається автор. Науковою основою даної статті стали праці таких українських науковців, як О. Балануца [3], Е. Дмитренко [4], М. Дубина [5], А. Хмелюк [6], І. Грицяк [8], І. Грабчук [11], Г. Кукель [11], В. Мазур [11], П. Колек [12], а також інших дослідників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідження значення фінансового моніторингу, нових змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 17.10.23, щодо посилення фінансового моніторингу політично значущих осіб та спеціальних законів, щодо фінансового моніторингу, прийнятих ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основним завданням фінансового моніторингу є запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та боротьби з фінансуванням тероризму. На думку Е.С. Дмитренко фінансовий моніторинг є «новою специфічною формою контролю, що охоплює систему організаційно-правових, інформаційних,

кадрових та інших заходів уповноважених суб'єктів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [4]. Вчена вважає, що у цій галузі є низка нормативних та організаційних чинників, які значно зменшують ефективність застосування цього інституту. Однак, неналежне правове регулювання та недосконалий механізм здійснення фінансового моніторингу не повною мірою сприяє мінімізації латентності легалізації злочинних доходів.

Питання застосування фінансового моніторингу потребує належного нормативного регулювання. За справедливим зауваженням А.А. Хмелюка наявна необхідність у теоретичному розумінні процесу створення у нашій країні системи державного фінансового контролю в цілому і теоретичних підходів, щодо фінансового моніторингу зокрема, направлених на узагальнення сутності такої системи, на обґрунтування взаємозв'язків між усіма її складовими (з урахуванням досягнень світової економічної думки) – для практичного застосування у сфері контрольної діяльності[6].

М.В. Дубина визначає фінансовий моніторинг як частину розвитку ринку фінансових послуг і загалом фінансової системи будь-якої країни, у межах якої спостерігається динамічний розвиток фінансових операцій. Вчений зазначає, що явище виникло як протидія процесам відмивання коштів, що отримані у результаті здійснення протиправної діяльності, до якої прийнято відносити операції у сфері наркоторгівлі, работоргівлі, міжнародного тероризму тощо [5].

Законодавче закріплення терміну міститься у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (надалі – Закон) у статті 1. Так, державний фінансовий моніторинг - сукупність заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу і

спрямовуються на виконання вимог цього Закону та іншого законодавства у сфері запобігання та протидії [1]. Звісно, головним завданням фінансового моніторингу є забезпечення національної безпеки за допомогою здійснення певних заходів, щодо виявлення та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Водночас, вищевказане створює передумови для утвердження міжнародної фінансової безпеки.

З іншої сторони, важливо розуміти, що доходи, одержані злочинним шляхом в жодному випадку не мають бути легалізовані. Особи, що здійснюють такі фінансові операції, порушують законодавство та загальні норми моралі, незаконно отримують дохід. В тому випадку, якщо суб'єкти первинного фінансового моніторингу (далі-СПФМ) виявляють ризикові або підозрілі платежі, то мають провести додаткову перевірку. Таку інформацію вони передають у Державну службу фінансового моніторингу (ДСФМ).

Посилення фінансового моніторингу є важливим заходом для боротьби з різними видами фінансової злочинності й забезпечення безпеки фінансової системи. Серед таких причин можна виділити :

- запобігання відмиванню грошей (моніторинг дозволяє виявляти незаконні операції та вживати заходів для запобігання відмиванню грошей);
- боротьба з фінансуванням тероризму та військової агресії (вдосконалення моніторингу допомагає виявляти та перешкоджати фінансуванню терористичних організацій, військових дій державами - агресорами);
- зменшення фінансового шахрайства (це допомагає виявляти шахрайські операції, які можуть завдати збитків інвесторам та клієнтам);

- забезпечення дотримання правил і законодавства (моніторинг допомагає фінансовим установам дотримуватися вимог регуляторів і законодавств);
- збільшення довіри до фінансової системи (ефективний моніторинг сприяє створенню довіри серед клієнтів та інвесторів);
- зниження ризику для фінансових установ (це допомагає уникнути фінансових втрат та шкідливих наслідків для фінансових установ).

Ось чому Зміни до Закону 17.10.23 про посилення фінансового моніторингу політично-значущих осіб, є доволі доречним, зважаючи на вищезгадані проблеми. Що більше зазначені зміни відповідають стандартам боротьби з відмиванням коштів і з тероризмом AML/CFT (Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism).

Відповідно до зазначених змін, політично значущі особи відтепер матимуть свій статус не 3 роки, а, фактично, довічно. Окрім цього, посилено відповідальність суб'єктів первинного фінансового моніторингу за необґрунтовану відмову клієнтам під час проведення фінансових операцій. До прийняття зазначених змін після спливу трирічного строку з дня припинення виконання визначних публічних функцій, всі такі політично значущі особи втрачають цей статус і суб'єкти первинного фінансового моніторингу, стосовно цих осіб, не зобов'язані були здійснювати певні заходи щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зазначене обмеження не відповідало міжнародним зобов'язанням, яких взяла Україна на шляху інтеграції до Європейського союзу щодо імплементації стандартів у сфері запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) і стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Європейським Союзом. Такі зобов'язання, закріплені в Угоди про

асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [13].

Метою вказаних змін до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 17.10.23 є приведення у відповідність до міжнародних стандартів з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму термінології, що застосовується в вищевказаному Законі та удосконалення положень ризик-орієнтованого підходу, щодо ділових відносин з політично значущими особами. Зміни передбачають запровадження норм, за яких публічно значущі особи після припинення виконання визначних публічних функцій вважаються такими, що не несуть ризику, притаманного політично значущим особам. В таких випадках СПФМ не вживає, щодо такої політично значущої особи, членів її сім'ї та осіб, пов'язаних із нею, заходів, зокрема, щодо встановлення джерел статків та джерела коштів, здійснення на постійній основі поглибленого моніторингу ділових відносин [14].

На даний час в Україні налічується приблизно 10–15 тисяч політично-значущих осіб (національні публічні діячі, іноземні публічні діячі, публічні діячі міжнародних організацій). Але необхідно звернути увагу на те, що під моніторинг потраплять і особи, що пов'язані певними відносинами з такими особами. Так, згідно з пунктом 42 статті 1 особи, пов'язані з політично значущими особами - фізичні особи, які відповідають хоча б одному з таких критеріїв: відомо, що такі особи мають спільне з політично значущою особою, бенефіціарне володіння юридичною особою, трастом або іншим подібним правовим утворенням або мають будь-які інші тісні ділові зв'язки з політично значущими

особами; є кінцевими бенефіціарними власниками юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, про які відомо, що вони де-факто були утворені для вигоди політично значущих осіб [1]. Це своєю чергою, значно збільшує кількість осіб, які попадуть під додатковий фінансовий моніторинг. Проте родинні (окрім по лінії батьків-дітей) чи ділові зв'язки мають специфіку часто змінюватися протягом життя, що не враховано зазначеним змінами.

Необхідно зауважити, що FATF розробили Рекомендації «Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення», де було вказано, що «країни повинні визначати, здійснювати оцінку та розуміти ризики, пов'язані з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму для цієї країни, а також вживати заходів, включаючи визначення органу або механізму з метою координації дій з оцінки ризиків, та використовувати ресурси, спрямовані на забезпечення ефективного зниження ризиків. Ґрунтуючись на такій оцінці, країни повинні застосовувати підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, з метою забезпечення відповідності заходів із запобігання або протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму ступеня виявлених ризиків» [7]. Саме такий підхід має бути першочерговим для ефективного спрямування ресурсів в системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Тобто, якщо країни визначають високий рівень ризику, то вони повинні забезпечити, щоб їх режим з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму відповідним способом усував такі ризики. В тому разі, якщо країни визначають рівень ризику як невисокий, то вони можуть прийняти рішення, щодо застосування спрощених заходів в межах деяких Рекомендацій FATF за певних умов.

Починаючи з 1991 року Європейський Союз запровадив п'ять директив, спрямованих на боротьбу з легалізацією незаконних доходів у

його державах-членах. Європейський Парламент та Рада на основі комплексного підходу до протидії відмиванню незаконних доходів постійно доповнювали директиви відповідними положеннями, бо розуміли взаємозв'язок між організованою злочинністю та тероризмом, а також взаємозалежність, між кримінальними та терористичними групами, що становить все більшу загрозу для безпеки ЄС. Так, 30 травня 2018 року Європейським Парламентом і Радою ЄС затверджено спільну Директиву [10], якою внесені зміни до Директиви (ЄС)2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. Основною ціллю цієї Директиви (п'ятої) є не тільки виявляти та розслідувати відмивання грошей, а й застосувати превентивні заходи, щодо його виникнення.

ЄС має вживати подальших заходів для забезпечення більшої прозорості фінансових транзакцій корпоративних та інших юридичних осіб, задля вдосконалення запобіжної бази та більш дієвої протидії фінансуванню тероризму. Сьогодні ці правові акти є елементами досить потужної системи боротьби, що пов'язані з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму та мають бути імплементовані в законодавство нашої держави, особливо в умовах воєнного стану та у зв'язку із посиленням боротьби з корупцією.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Посилення фінансового моніторингу є вкрай важливим аспектом для реалізації політики щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Але певні аспекти мають бути більш врегульованими. По-перше, це стосується осіб, що пов'язані з політично значущими особами, адже родинні чи ділові зв'язки можуть часто змінюватися протягом життя. До того, необхідне врегулювання питання встановлення банком відповідності статусу особи, адже відсутні

верифіковані реєстри політично-значущих осіб та подібна інформація є закритою під час воєнного часу. Це своєю чергою, може призвести до збільшення кількості осіб, які попадуть під додатковий фінансовий моніторинг.

Окрім цього, відповідно до вимог FATF, необхідно визначити чіткі критерії та запровадити ризик-орієнтований підхід до фінансового контролю публічних осіб. Це коли заходи контролю пропорційні рівню ризиків, що створюють публічні функції тієї чи іншої особи, яку уповноважила влада.

Прийняття зазначених змін, що набули чинності 29.10.23 року, забезпечує відповідність норм Закону № 361 стандартам FATF та вимогам Директиви (ЄС) 2015/849 з одночасним забезпеченням суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу застосування, щодо політично значущих осіб додаткових заходів належної перевірки на основі ризик-орієнтованого підходу, забезпечує визнання певних публічно значущих осіб такими, що не несуть ризику, притаманного політично значущим особам.

Окреслені зміни дозволять СПФМ оптимізувати проведення моніторингу. Крім того, потрібно впроваджувати директиви, які покладені в основу змін до Закону від 17.10.23. Однак таке впровадження має супроводжувати низка підзаконних актів, роз'яснень і рекомендацій за для уникнення додаткових не виправданих й непропорційних обтяження для РЕРів та членів їхніх родин.

Література

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Про внесення змін до Закону України «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3419-20#n2> (дата звернення: 01.11.2023).
 3. Балануца О.О. Роль і місце фінансового моніторингу в Україні як основоположного чинника ефективної боротьби держави з легалізацією (відмиванням коштів) та фінансуванням тероризму. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби*. 2011. № 1. С. 35–42.
 4. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 1. С. 43–50. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).
 5. Дубина М.В. Дослідження змісту дефініції «фінансовий моніторинг». *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 3. С. 253-258. URL: <https://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=102> (дата звернення: 01.11.2023).
 6. Хмелюк А.А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 1 (64). С. 174–180.
 7. Рекомендації FATF «Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення», 46 Пленарне засідання. Страсбург, 8-12 грудня 2014.

8. Грицяк І. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, у європейському праві. *Публічне право*. 2021. № 3 (43). С. 113-119. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/43/pdf/12.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).
9. Фінмонтренди в Україні: найбільші штрафи та найпоширеніші порушення фінустанов. *Юридична Газета*. 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/finmontrendi-v-ukrayini-naybilshi-shtrafi-ta-nauroshirenishi-porushennya-finustanov-.html> (дата звернення: 01.11.2023).
10. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 01.11.2023).
11. Kołek P. Financial Action Task Force (FATF) – koncert mocarstw finansowych? *Krakowskie Studia Międzynarodowe*. 2017. № 4. Р. 131–147. URL: <http://hdl.handle.net/11315/19690> (дата звернення: 01.11.2023).
12. Грабчук І.Л., Кукель Г.С., Мазур В.Г. Участь FATF в міжнародно-правовому регулюванні протидії фінансуванню тероризму: оцінка можливостей для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. С. 10-15. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2022/52-2022/4.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).
13. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. 2014. № 1678-VII. *Верховна Рада України: офіційний*

вебпортал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
(дата звернення: 01.11.2023).

14. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" щодо політично значущих осіб. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал.* URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1958316> (дата звернення: 01.11.2023).

References

1. Pro zapobihannia ta protydiuu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy [On Prevention and Counteraction to Legalisation (Laundering) of Criminal Proceeds, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction: Law of Ukraine]. (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 25, 171. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro protydiuu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy [On Amendments to the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction of Legalization (Laundering) of Criminal Proceeds, Financing of Terrorism, and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction" Regarding Politically Significant Persons: Law of Ukraine]. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni*

- vebportal – Verkhovna Rada of Ukraine: official web-portal*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3419-20#n2> [in Ukrainian].
3. Balanutsa, O.O. (2011). Rol i mistse finansovoho monitorynhu v Ukraini yak osnovopolozhnoho chynnyka efektyvnoi borotby derzhavy z lehalizatsiieiu (vidmyvanniam koshtiv) ta finansuvanniam teroryzmu [The place and role of financial monitoring in Ukraine as a fundamental factor for effective control of the state legalization (laundering of funds) and terrorist financing]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby, 1*, 35–42 [in Ukrainian].
 4. Dmytrenko, E.S. (2014). Rol finansovoho monitorynhu u minimizatsii latentnosti zlochyniv, peredbachenykh stattiamy 209 ta 209-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [A role of financial monitoring in minimization of crime latency foreseen by articles 209 and 209-1 of Criminal code of Ukraine]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury, 1*, 43–50. Retrieved from <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf> [in Ukrainian].
 5. Dubyna, M.V. (2015). Doslidzhennia zmistu defynitsii «finansovyi monitorynh» [Study of definitions “financial monitoring”]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management, 3*, 253-258. Retrieved from <https://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=102> [in Ukrainian].
 6. Khmeliuk, A.A. (2014). Finansovyi monitorynh: subiekty ta obiekty v Ukraini [Financial monitoring: subjects and objects in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo), 1* (64), 174–180 [in Ukrainian].
 7. Rekomendatsii FATF «Mizhnarodni standarty borotby z vidmyvanniam koshtiv, finansuvanniam teroryzmu i rozpovsiudzhenniam zbroi masovoho znyshchennia» [FATF Recommendations "International Standards for

- Combating Money Laundering, Terrorist Financing and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction"]. (2014). 46 Plenarne zasidannia. Strasburh [in Ukrainian].
8. Hrytsiak, I. (2021). Borotba z lehalizatsiieiu (vidmyvanniam) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, u yevropeiskomu pravi [Combating the legalization (laundering) of proceeds from crime in European law]. *Publichne pravo – Public Law*, 3 (43), 113-119. Retrieved from <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/43/pdf/12.pdf> [in Ukrainian].
 9. Finmontrendy v Ukraini: naibilshi shtrafy ta naiposhyrenishi porushennia finustanov [Financial trends in Ukraine: the largest fines and the most common violations of financial institutions]. (2023). *Yurydychna Hazeta*. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/golovna/finmontrendi-v-ukrayini-naybilshi-shtrafi-ta-nayposhirenishi-porushennya-finustanov-.html> [in Ukrainian].
 10. Dyrektyva Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (IeS) 2018/843 vid 30 travnia 2018 roku pro vnesennia zmin do Dyrektyvy (IeS) 2015/849 pro zapobihannia vykorystanniu finansovoi systemy dlia tsilei vidmyvannia hroshei abo finansuvannia teroryzmu ta pro vnesennia zmin do dyrektyv 2009/138/IeS i 2013/36/IeS [Directive of the European Parliament and of the Council (EU) 2018/843 of May 30, 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on preventing the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and amending Directive 2009/138/EU and 2013/36/EU]. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal – Verkhovna Rada of Ukraine: official web-portal*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text [in Ukrainian].
 11. Kołek, P. (2017). Financial Action Task Force (FATF) – koncert mocarstw finansowych? *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 4, 131–147. Retrieved from <http://hdl.handle.net/11315/19690>.

12. Hrabchuk, I.L., Kukel, H.S., & Mazur, V.H. (2022). Uchast FATF v mizhnarodno-pravovomu rehuliuванні protyđii finansuvanniu teroryzmu: otsinka mozhlyvostei dlia Ukrainy [Participation of FATF in the international legal regulation of combating the financing of terrorism: assessment of opportunities for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanities University*, 10-15. Retrieved from <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2022/52-2022/4.pdf> [in Ukrainian].
13. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy [Association Agreement between Ukraine and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states]. (2014). *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal – Verkhovna Rada of Ukraine: official web-portal*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
14. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro zapobihannia ta protyđiiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyschennia" shchodo politychno znachushchykh osib [Explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction of Legalization (Laundering) of Criminal Proceeds, Financing of Terrorism, and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction" regarding politically significant persons]. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal – Verkhovna Rada of Ukraine: official web-portal*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1958316> [in Ukrainian].